LIBRIS | We know books

ANTHONY DOERR

TOATĂ LUMINA PE CARE NU O PUTEM VEDEA

Traducere din engleză și note de
IULIA GORZO

HUMANITAS fiction

LIBRIS | We know books

Muzeul Național de Istorie Naturală

Marie-Laure LeBlanc e o fetiță pariziană înaltă și pistruiată, de șase ani, care orbește pe zi ce trece când tatăl ei o trimite într-o vizită ghidată, pentru copii, a muzeului unde e angajat. Ghid le e un custode bătrân și cocoșat, el însuși nu cu mult mai înalt decât un copil. Custodele bate cu vârful bastonului în podea ca să ceară atenție, apoi conduce liota care i se dăduse în grijă prin grădină, spre galerii.

Copiii văd cum inginerii ridică femurul fosilizat al unui dinozaur cu niște scripeți. Văd într-un dulap o girafă împăiată, cu spatele jupuit. Își vâră nasul în sertare de taxidermiști, pline de pene, gheare și ochi de sticlă. Răsfoiesc ierbare vechi de două sute de ani, cu podoabele lor de orhidee, margarete și ierburi.

Într-un sfârșit, urcă șaisprezece trepte până la Galeria de Mineralogie. Ghidul le arată agate din Brazilia, ametist violet și un meteorit așezat pe un piedestal despre care le spune că ar fi la fel de bătrân ca însuși sistemul solar. Apoi îi conduce în șir indian în jos pe două scări întortocheate și pe mai multe coridoare și se oprește în fața unei uși de fier, cu o singură încuietoare.

— Sfârșitul vizitei, spune el.

— Dar acolo ce e? întreabă o fată.

— După ușa asta e o altă ușă încuiată, ceva mai mică.

— Și după ușa aia?

— O a treia ușă încuiată, și mai mică.

— Și după ea?

— Ușa numărul patru și ușa numărul cinci și tot așa până la ușa cu numărul 13, o ușiță încuiată cam cât un pantof de mare.

Copiii se apleacă în față.

— Și apoi?

— După ușa cu numărul 13, spune ghidul, fluturându-și o mână imposibil de zbârcită, e Marea de Flăcări.

Uimire. Foială.

— Ei, hai. Chiar n-ați auzit de Marea de Flăcări?

Copiii clatină din cap. Marie-Laure se uită pe furiș la becurile simple, montate pe tavan din trei în trei metri. Fiecare crează un halou în culorile curcubeului, care se rotește în câmpul ei vizual.

Ghidul își atârnă bastonul de încheietura mâinii și-și freacă mâinile.

— E o poveste lungă. Vreți să auziți o poveste lungă?

Copiii fac semn din cap că da.

El își drege glasul.

— Cu multe secole în urmă, în locul pe care îl numim azi Borneo, un prinț a cules dintr-o albie secată de râu o piatră albastră care i se păruse frumoasă. Însă, pe când se întorcea la palat, prințul a fost atacat de niște călăreți și înjunghiat în inimă.

— Înjunghiat în inimă?

— E adevărat?

— Sst, face un băiat.

— Hoții i-au furat inelele, calul, tot. Dar, cum ținuse strâns în pumn piatra albastră, hoții n-o găsiseră. Iar prințul muribund a reușit să se târască până acasă. A zăcut apoi fără cunoștință vreme de zece zile. În a zecea zi, spre uluirea infirmierelor, s-a ridicat în capul oaselor, a deschis pumnul și piatra era acolo.

Doctorii sultanului au spus că era o minune, că era cu neputință ca prințul să supraviețuiască unei răni atât de grave.

LIBRIS We know books

Infirmierele au fost de părere că piatra trebuie să fi avut puteri vindecătoare. Bijutierii sultanului au spus altceva: au spus că piatra era cel mai mare diamant brut care se pomenise vreodată. Cel mai iscusit dintre șlefuitori trudise optzeci de zile la fațete, iar când terminase, diamantul devenise de un albastru strălucitor, albastrul mărilor tropicale, dar cu puțin roșu în centru, ca niște flăcări într-o picătură de apă. Sultanul a pus să se bată diamantul într-o coroană pentru prinț și se povestește că, atunci când prințul stătea pe tron și soarele îl scălda dintr-o parte, strălucea atât de orbitor, încât vizitatorii nu-i puteau distinge silueta de lumina însăși.

— Sigur e adevărată povestea? întreabă o fată.

— Sst, face băiatul.

— Pietrei i s-a spus Marea de Flăcări. Unii au început să creadă că prințul era un zeu, că atâta timp cât avea piatra, nu putea fi ucis. Dar se petreceau lucruri stranii: de când purta coroana, ghinionul părea să se țină scai de prinț. Într-o lună și-a pierdut un frate, înecat, și încă unul, mușcat de șarpe. După șase luni taică-său s-a îmbolnăvit și a murit. De parcă n-ar fi fost de-ajuns, iscoadele sultanului i-au dat de știre că la răsărit se aduna o oaste grozavă.

Prințul i-a chemat laolaltă pe sfetnicii tatălui său. Toți i-au spus că ar trebui să se pregătească de război, în afară de unul singur, un preot, care a povestit că avusese un vis. În visul lui, Zeița Pământului îi spunea că ea făurise Marea de Flăcări ca dar pentru iubitul ei, Zeul Mării, și-i trimisese darul pe râu. Dar când râul secase, iar prințul îl găsise, zeița se mâniase. Blestemase piatra și pe păstrătorul ei.

Toți copiii stau aplecați în față, Marie-Laure printre ei.

— Iată care era blestemul: păstrătorul pietrei avea să trăiască veșnic, dar câtă vreme avea s-o păstreze, nenorociri peste nenorociri urmau să se abată asupra celor pe care-i iubea, într-un potop neostoit.

— Să trăiască veșnic?

— Dar dacă păstrătorul avea să arunce diamantul în mare, încredințându-l așadar destinatarului ei de drept, zeița avea să

ridice blestemul. Așa că prințul, devenit între timp sultan, a stat și s-a gândit trei zile și trei nopți și a hotărât în cele din urmă să păstreze piatra. Îi salvase viața. Îl făcuse, credea el, indestructibil. A pus să i se taie limba preotului.

— Au, face băiețelul cel mai mic.

— Mare greșeală, spune fata cea mai înaltă.

— Au venit apoi cotropitorii, spune custodele, și au distrus palatul, omorând pe oricine le ieșea în cale, iar prințul n-a mai fost văzut niciodată și, timp de două sute de ani, nimeni n-a mai știu nimic de Marea de Flăcări. Unii au spus că piatra ar fi fost tăiată în multe pietricele mici; alții au spus că prințul avea încă asupra lui piatra, că s-ar fi aflat în Japonia sau Persia, că trăia ca un fermier modest, că nu părea să îmbătrânească niciodată.

Și uite așa, piatra s-a pierdut în negura vremurilor. Până când, într-o bună zi, în timpul unei expediții la minele Golconda din India, cineva i-a arătat unui negustor francez de diamante un diamant imens, în formă de pară. Mare cât oul de porumbel, și-a notat negustorul, și albastru ca marea, dar cu un miez roșu scânteietor. A făcut un mulaj după piatră și i-a trimis-o unui duce din Lorena nebun după giuvaiericale, prevenindu-l în legătură cu legenda blestemului. Dar ducele a râvnit cu foc la diamant. Negustorul l-a adus deci în Europa, iar ducele l-a montat în vârful unui baston și-l purta cu el peste tot.

— Oho!

— N-a trecut nici o lună că ducesa a făcut o boală de gât. Două dintre slugile lor preferate au căzut de pe acoperiș și și-au frânt gâtul. Apoi, unicul fiu al ducelui a murit într-un accident de călărie. Chiar dacă toată lumea îi spunea ducelui că el unul arăta mai înfloritor ca oricând, omul a început să se teamă să mai iasă din casă și să primească vizite. Până la urmă a ajuns atât de convins că piatra lui era Marea de Flăcări cea blestemată, încât s-a rugat de rege s-o închidă în muzeul lui, cu condiția să fie zăvorâtă bine, într-un seif special construit, care să nu fie deschis timp de două sute de ani.

LIBRIS | We know books

— Și?

— Și au trecut o sută nouăzeci și șase de ani.

Câteva clipe, toți copiii amuțesc. Unii socotesc pe degete. Apoi ridică mâinile la unison.

— Putem s-o vedem?

— Nu.

— Nici măcar prima ușă nu se poate deschide?

— Nu.

— Dumneavoastră ați văzut-o?

— N-am văzut-o.

— Păi și de unde știți că e acolo cu adevărat?

— Trebuie să crezi povestea.

— Cât de prețioasă e, *Monsieur*? Ai putea cumpăra cu ea Turnul Eiffel?

— Cu un diamant atât de mare și de rar ai putea, fără doar și poate, cumpăra cinci turnuri Eiffel.

Guri căscate.

— Ușile astea sunt ca să nu intre hoții?

— Sau poate ca să nu iasă blestemul, spune ghidul, făcându-le cu ochiul.

Copiii tac. Doi sau trei fac un pas îndărăt.

Marie-Laure își scoate ochelarii, iar lumea își pierde orice formă.

— De ce nu am lua pur și simplu diamantul și l-am arunca în mare? întreabă ea.

Custodele o privește. O privesc și ceilalți copii.

— Ai mai văzut tu pe cineva care să arunce cinci turnuri Eiffel în mare? spune unul dintre băieții mai mari.

Râsete. Marie-Laure se încruntă. E doar o ușă de fier, cu o încuietoare din alamă.

Vizita se încheie, copiii se împrăștie, iar Marie-Laure e condusă înapoi în Sala Mare, la tatăl ei. El îi îndreaptă ochelarii pe nas și-i culege o frunză din păr:

— Te-ai distrat, *ma chérie*?

O mică vrabie brună, de casă, iese în zbor dintre grinzi și aterizează în fața ei, pe dale. Marie-Laure întinde mâna, cu

palma deschisă. Vrabia înclină capul, șovăind. Apoi își ia zborul.

După o lună, fata e oarbă.

Zollverein

Werner Pfennig copilărește la aproape 500 de kilometri nord-est de Paris, într-un loc numit Zollverein, un complex minier de aproape 4 000 de pogoane de lângă Essen, Germania. E patria oțelului și a antracitului, un loc total ciuruit. Coșurile industriale fumegă, locomotivele lunecă încolo și încoace pe șinele construite la înălțime și peste mormane de zgură se înalță copaci desfrunziți, ca niște mâini scheletice întinse de pe lumea cealaltă.

Werner și sora lui mai mică, Jutta, sunt crescuți la casa de copii, un orfelinat cu două etaje construit din blocuri de zgură pe Viktoriastrasse, cu încăperi locuite de tusea copiilor bolnavi, de plânsete de nou-născuți și de cufere răpănoase în care zac în adormire cele din urmă bunuri ale părinților răposați: rochii din petice, tacâmuri de nuntă care și-au pierdut lustrul, ambrotipii cu tați înghițiți de mine.

Primii ani din viața lui Werner sunt și cei mai săraci. Bărbații se bat pe locuri de muncă în fața porților din Zollverein, ouăle de găină se vând cu două milioane de Reichsmark bucata, iar febra reumatică dă târcoale casei de copii ca un lup. Nu există unt sau carne. Fructele sunt o amintire. În lunile cele mai rele, sunt seri în care directoarea căminului n-are să le dea celor doisprezece locatari decât niște turte făcute din apă și muștar măcinat.

Dar Werner are șapte ani și parcă plutește. E pipernicit, clăpăug și are o voce subțire, dulce. Albul părului lui stârnește mirare în jur. Ca de zăpadă, ca de lapte, ca de cretă. O culoare care e de fapt non-culoare. În fiecare dimineață își leagă șireturile la pantofi, își căptușește haina cu ziare, să-l ferească

LIBRIS | We know books.

de frig, și începe explorarea lumii. Prinde fulgi de nea, mormoloci, broaște care hibernează. Capătă pâine de la brutari care n-au pâine nici să vândă. Apare mereu în bucătărie cu lapte proaspăt pentru prunci. Și meșterește lucruri: cutii de hârtie, biplane grosolane, vapoare de jucărie cu cârme în toată regula.

O dată la câteva zile, o uimește pe directoare cu câte o întrebare fără răspuns:

— De ce sughițăm, Frau Elena?

Sau:

— Frau Elena, dacă luna e așa de mare, cum de pare așa mititică?

Sau:

— Frau Elena, da' albina știe că o să moară dacă înțeapă pe cineva?

Frau Elena e o călugăriță protestantă din Alsacia, căreia îi plac copiii, dar nu se omoară cu supravegherea. Cântă cântece din folclorul francez într-un falset chinuit, are o slăbiciune pentru sherry și adoarme mereu de-a-n picioarelea. În unele seri îi lasă pe copii să se culce mai târziu și le spune povești în franceză despre copilăria ei de basm printre munți, acoperișuri cu zăpadă de doi metri, vestitori, pâraie aburind de ger și vii așternute cu chiciură – o lume dintr-o colindă de Crăciun.

— Frau Elena, da' surzii își aud bătăile inimii? De ce nu rămâne lipiciul lipit înăuntrul sticlei, Frau Elena?

Ea râde. Îi ciufulește părul lui Werner. Îi șoptește:

— Lumea zice că ești prea micuț, Werner, că vii de nicăieri, că n-ar trebui să ai ambiții. Dar eu cred în tine. Cred că o să faci lucruri măreț. Apoi îl trimite în pătuțul din pod pe care singur și l-a ales, înghesuit lângă o lucarnă.

Uneori, el și Jutta desenează. Sora lui se furișează în pătuțul lui Werner și stau amândoi pe burtă, pasându-și un creion de la unul la altul. Chiar dacă e cu doi ani mai mică, Jutta e cea talentată. Cel mai mult îi place să deseneze Parisul, un oraș pe care-l văzuse într-o singură fotografie, nu mai mult, pe coperta din spate a unuia dintre romanele sentimentale ale

lui Frau Elena: acoperișuri cu mansarde, clădiri de apartamente cu contururi neclare, dantelăria de fier a unui turn în depărtare. Ea desenează zgârie-nori albi, strâmbi, poduri complicate, siluete grupate pe malul unui râu.

Alteori, după orele de școală, Werner își trage surioara prin complexul minier într-un căruț pe care l-a înjghebat din nimicuri bune de aruncat. Trec hurducându-se pe aleile lungi, acoperite de pietriș, pe lângă colibe mizere și focuri aprinse în tomberoane, pe lângă mineri în șomaj care șed toată ziua pe lăzi răsturnate, neclintiți ca statuile. O roată se desprinde mereu, iar Werner se lasă răbdător pe vine lângă ea, fixând-o la loc în șuruburi. Peste tot în jur, siluetele minerilor din schimbul al doilea se târăsc spre magazii, în timp ce minerii din primul schimb se târăsc spre casă, aduși de spate, înfometați, cu nasuri vinete, cu fețele ca niște cranii negre sub căști. „Salutare", ciripește Werner, „ziua bună", dar de obicei minerii trec șontâc-șontâc mai departe fără să răspundă, probabil fără să-l vadă măcar, cu ochii în pământ, în timp ce deasupra lor plutește colapsul economic al Germaniei, la fel de amenințător ca geometria aspră a dealurilor.

Werner și Jutta răscolesc în mormane lucitoare de praf negru. Escaladează munți de mașinării ruginite. Culeg mure și păpădii de pe câmpuri. Uneori găsesc coji de cartof sau frunze de morcov în coșurile de gunoi. În alte după-amiezi adună hârtie pentru desen sau tuburi vechi de pastă de dinți, din care se mai pot extrage ultimele resturi pentru a fi uscate și transformate în cretă. Uneori, Werner o trage pe Jutta în căruț până la intrarea în Mina Nouă, cea mai mare dintre ele, învăluită în zgomot, luminată ca flacăra-pilot din centrul unui cuptor cu gaze, cu un lift pentru cărbune pe cinci niveluri arcuindu-se deasupra ei, cu cablurile legănându-se, ciocanele bocănind, oameni strigând și o hartă întreagă de clădiri industriale crețe sau ondulate întinzându-se în toate direcțiile cât vezi cu ochii, și se uită amândoi la vagonetele cu cărbune care ies hurducându-se din adâncul pământului și la minerii care se revarsă din magazii spre gura liftului, ținând în mâini

UBRIS | We know books

sufertașele cu mâncare pentru prânz, ca niște insecte spre o capcană luminoasă.

— Acolo, jos, îi șoptește Werner soră-sii. Acolo a murit tata.

Când se înnoptează, Werner o trage pe mica Jutta înapoi prin cartierele înghesuite din Zollverein fără o vorbă, doi copii cu păr de nea într-o mare de funingine, ducându-și comorile mărunte pe Viktoriastrasse, la numărul 3, unde Frau Elena privește cu ochii pierduți la plita cu cărbune, cântând un cântec de leagăn franțuzesc cu voce obosită, în timp ce un țânc o trage de bretelele șorțului, iar altul îi urlă în brațe.

Camera cheilor

Cataractă congenitală. Bilaterală. Netratabilă. „Acum vezi?" o întreabă doctorii. „Dar acum?" Marie-Laure nu va mai vedea nimic toată viața. Spațiile odinioară familiare – apartamentul cu patru camere pe care-l împărțea cu tatăl ei, părculețul încadrat de copaci de la capătul străzii – au devenit labirinturi înțesate de pericole. Sertarele nu sunt niciodată unde ar trebui să fie. Toaleta e un abis. Un pahar cu apă e când prea aproape, când prea departe. Degetele ei sunt prea mari, întotdeauna prea mari.

Ce e orbirea? Acolo unde ar trebui să fie un perete, mâinile ei nu găsesc nimic. Acolo unde nu ar trebui să fie nimic, piciorul unei mese i se înfige în fluierul piciorului. Mașinile huruie pe străzi; frunzele șușotesc pe cer; sângele îi susură în urechea internă. Pe casa scării, în bucătărie, ba chiar și lângă patul ei, voci de oameni mari vorbesc despre disperare.

— Biata copilă.

— Bietul Monsieur LeBlanc.

— N-a avut trai ușor, să știi. Tatăl i-a murit în război, nevasta i-a murit la naștere. Și-acum asta?

— Parc-ar fi blestemați.

— Uită-te la ea. Uită-te la el.

— Ar trebui s-o trimită undeva.

Trec luni pline de vânătăi și de chin: camere care se înclină ca bărcile cu vele, uși pe jumătate deschise care o lovesc pe Marie-Laure peste față. Singurul ei adăpost e în pat, cu plapuma trasă până la bărbie, în timp ce tatăl ei mai fumează o țigară lângă ea, pe scaun, cioplind de zor la una dintre machetele lui mititele, bătând boc-boc-boc cu ciocănelul în timp ce bucățica de șmirghel scrâșnește ritmic, liniștitor.

*

Dar disperarea trece. Marie-Laure e prea mică, iar tatăl ei e prea răbdător. Nu există blesteme, o asigură el. Poate că există noroc și ghinion, asta da. O ușoară tendință a fiecărei zile spre succes sau eșec. Dar blesteme nu.

Șase zile pe săptămână, el o trezește înainte să se crape de ziuă și o ține cu brațele ridicate în timp ce o îmbracă. Ciorapi, rochie, pulover. Dacă au timp, o pune să încerce să se lege singură la șireturi. Apoi beau împreună o cafea la bucătărie: fierbinte, tare, cu zahăr pe săturate.

La șase patruzeci, ea își ia bastonul alb din colț, își vâră un deget sub cureaua tatălui ei și-l urmează patru etaje pe scări în jos, apoi șase cvartale până la muzeu.

El descuie *Intrarea numărul 2* la șapte fix. Înăuntru sunt mirosuri familiare: panglici de mașini de scris, podele ceruite, praf de rocă. Pașii lor răsună familiar când străbat Sala Mare. El salută un paznic de noapte, apoi un custode și întotdeauna i se răspunde cu aceleași două cuvinte: *Bonjour, bonjour.*

De două ori la stânga, o dată la dreapta. Inelul cu chei al tatălui ei zornăie. O încuietoare cedează. Se deschide o poartă.

În camera cheilor, așezate în șase dulapuri cu uși de sticlă, mii de chei de fier atârnă în cuie. Chei imbus și șperacle, chei tambur și chei inelare, chei de lift și chei pentru dulapuri. Chei lungi cât antebrațul lui Marie-Laure și chei mai scurte decât degetul ei mare.

Tatăl lui Marie-Laure e lăcătuș-șef la Muzeul Național de Istorie Naturală. Cu tot cu laboratoare, depozite, cele patru